

DE ZAKPIJP APLIDIUM GLABRUM EN DE SPONZEN HALICLONA ROSEA,
PROSUBERITES EPIPHYTUM EN HYMENIACIDON PERLEVIS SUCCESVOL
IN DE OOSTERSCHELDE - Bert Buizer.

Op zaterdag 11 februari jl. koos de oesterkotter YE 65 van schipper Adri Cornelisse het ruime sop. Aan boord waren een twintigtal biologiestudenten uit Amsterdam, lid van het biologendispuut 'Congo'. De excursie werd begeleid door de afdeling Porifera van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum) van de Universiteit van Amsterdam. Als excursieleiders waren geronseld Jan Vermeulen, Mario de Kluyver en de auteur. Een frisse wind streek ons door de haren toen de steven oostwaarts draaide. De laaghangende bewolking loste langzaam op en later op de dag, in volle voorjaarszon, liet dit deel van de Oosterschelde zich van haar mooiste kant zien.

Na wat trekjes met de oesterkor in de Boomkil en wat andere geulen, die het 'gebruikelijke spul' opleverden, besloten we in overleg met de schipper bij eb droog te gaan vallen en te overtijen. We zouden dit gaan doen aan de rand van een serie oude, slechts nog ten dele in gebruik zijnde oesterputten. Op de zeekaart heet het gebied waar we heen voeren de Yerseksche Bank. De schipper voer feilloos door een woud van staken en takken, waarvan de meest wonderlijke voorwerpen gespijkerd waren. Aan de rand van een door Cornelisse gepacht perceel zetten we de kotter aan de grond. Fraaie openluchtaquaria troffen we aan, vooral in een nog redelijk gaaf sluisje.

Interessanter was de wijde omgeving van onze

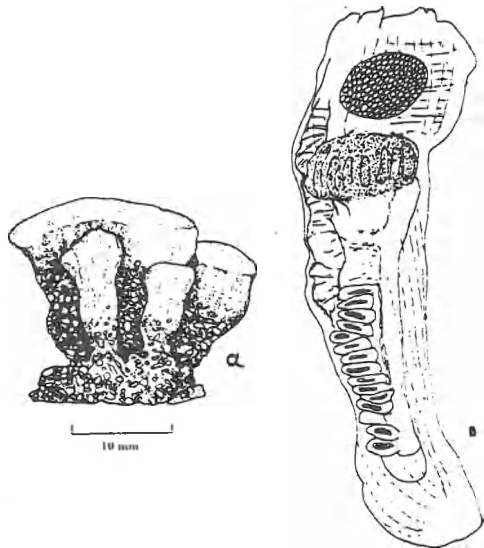

Fig. 1 - *Aplidium glabrum* (Buizer, '83) a: habitus; b: zoïde.

droogvalplek. Talrijke in onbruik geraakte putten vielen ten dele droog. In de dunne waterlaag die in de laagste delen bleef staan troffen we massaal enkele interessante ongewervelden aan. De soorten die in dit artikeltje onze aandacht vragen zijn vooral vanaf 1977 voor het eerst autochtoon in ons land aangetroffen, steeds in de Oosterschelde. De zakpijp Aplidium glabrum (Verrill, 1871) (fig. 1) werd in 1977 voor het eerst verzameld; in 1979 volgde de tweede vondst, eveneens uit het gebied rond Yerseke (Buizer, 1983).

Godfried van Moorsel stelde me materiaal beschikbaar dat hij, al duikende had verzameld op 22-10-1988 op 7 meter diepte bij de Lokkersnol en op 23-10-1988 op 10 meter diepte in de zojuist al genoemde Boomkil. In beide gevallen betrof het Aplidium glabrum. Deze kenmerkend aan de bovenzijde afgeplatte soort is door de zoiden soms oranje tot lichtgeel gekleurd. In de Oosterschelde kleuren ze vaker lichtgrijs. Aplidium komt nu op de Yerseksche Bank zeer algemeen voor. Het was op deze dag mogelijk om vele honderden kolonies te verzamelen. Vooral tussen de Japanse oester (Crassostrea gigas) en verder overal waar maar een redelijk stevig substraat te vinden is kunnen we deze soort vinden. Zo is Aplidium ook in de monding van de Oosterschelde te vinden en sinds enige tijd eveneens in de Grevelingen.

De tweede bijzondere vondst van die dag betrof de spons Haliclona rosea (Bowerbank, 1866) (fig. 3). We wisten al dat deze soort al wat jaren in de Oosterschelde voorkwam en buiten ons land algemeen is (de Weerd, 1983, 1987), maar dat er nu sprake is van een massale ontwikkeling was ook nieuw voor ons. Deze bruin-roze getinte spons vormt als het ware een tapijt, waarin stukken van een halve tot 'n hele m² voor 100 % bedekt zijn. H. rosea is door z'n kleur en oneffen oppervlak, samen met de zeer losse structuur met hier en daar uitstekende spiculabundels (fig. 2) ook met redelijke zekerheid op het gezicht te onderscheiden. De Weerd geeft in haar artikelen uitvoerige informatie over deze en andere

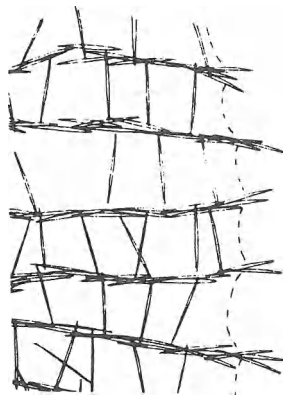

fig. 2 - Haliclona rosea (de Weerd, '87) - stukje van het skelet met uitstekende spiculabundels.

Haliclona-soorten in binnen- en buitenland.

Op deze dag troffen we ook grote exemplaren van de minder algemene spons Hymeniacidon perlevis (Montagu, 1812) en de spons Prosuberites epiphytum (Lamarck, 1816) (fig.4/5) aan. M. Huysman schreef hierover in de 'sponzen-special' van Het Zeepaard. Het is aannemelijk dat oesterimport verantwoordelijk is voor de invoer van soorten als Aplidium, Haliclona rosea en Hymeniacidon. Dat deze, en andere geïmporteerde soorten, zich in de Oosterschelde thuisvoelen, blijkt uit de in dit artikeltje gepresenteerde gegevens. Verspreiden ze zich echter niet verder? Wie gaat er achter aan?

Met dank aan schipper Adri Cornelisse, die telkens maar weer met ons de zee op gaat, al vele jaren lang, en aan Godfried van Moorsel en Mario de Kluyver voor gegevens en materiaal van Aplidium.

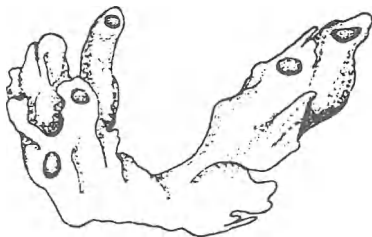

fig. 3 - Haliclona rosea (de Weerd, 1983) - habitus.

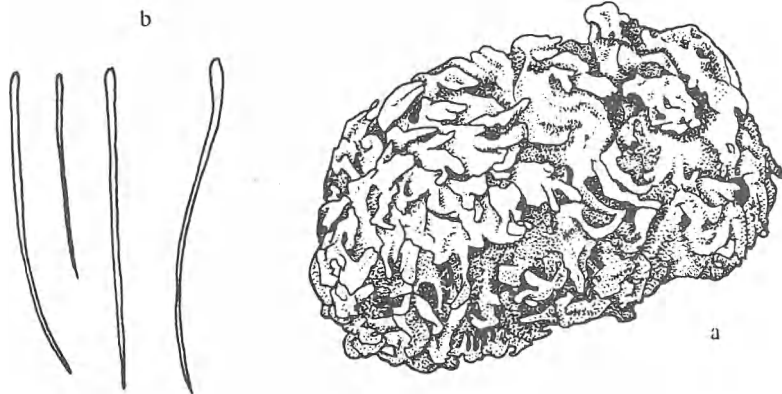
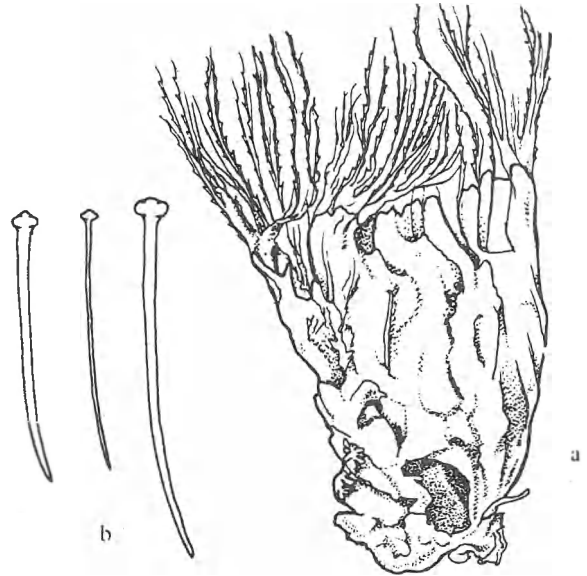

fig. 4 - Hymeniacidon perlevis (v. Soest, 1976)
a: habitus; b: spicula.

fig. 5 - *Prosuberites epi-*
phytum (van Soest, 1976)
a: habitus (groei op
poliepenkolonie; b: spicula

Literatuur.

- Buizer, D.A.G., 1983. De Nederlandse zakpijpen (manteldieren) en mantelvisjes (Tunicata: Ascidiacea en Appendicularia). Wetensch. Meded. KNNV nr. 118.
- Soest, R.W.M. van, 1976. De Nederlandse mariene en zoetwatersponzen - Porifera. W.M. KNNV nr. 115.
- Weerdt, W. de, 1983. De geweispons en haar familieleden. Het Zeepaard 43/2 : 38-48.
- Weerdt, W. de & S.M.K. Stone, 1987. A taxonomic revision of *Haliclona cinerea* and *H. rosea* (Demospongia, Haplosclerida). In: Wallie H. de Weerdt - The shallow water Haplosclerida (Porifera, Demospongiae) of the North East Atlantic Ocean: taxonomy, phylogeny and historical biogeography. Dissertatie, Universiteit van Amsterdam.
- Het Zeepaard 43(2): 28-75 (1983) is de 'sponzen-special'. Bijdragen van Van Soest, Vermeulen, de Weerdt, Buizer, van Koolwijk, Vethaak en Huysman geven de stand van zaken weer betreffende het Nederlandse sponzenonderzoek in die tijd.

adres van de schrijver:
Westerweg 35, 1851 AA Heiloo.